

#LapsenoikeuksienAjankohtaispäivä

#AvoinHallinto

Haasteet lapsen koulutuksellisten oikeuksien toteutumisessa

**Vaikuttamistyön johtaja Esa Iivonen,
Mannerheimin lastensuojeluliitto**

LAPSIASIAVALTUUTETTU
BARNOMBUDSMANNEN

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

Avoin
hallinto

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

Lapsen koulutukselliset oikeudet ja niiden toteutumisen haasteita

Esa Iivonen, vaikuttamistyön johtaja, MLL

Lapsen oikeus koulutukseen –

Lapsen oikeuksien ajankohtaispäivä 21.11.2024

MLL

MANNERHEIMIN
LASTENSUOJELULIITTO

LAPSET ENSIN

Lapsen koulutuksellisista perus- ja ihmisoikeuksista

Perus- ja ihmisoikeudet

- **Perusoikeuksilla** tarkoitetaan **perustuslaissa** kaikille **turvattuja** perustavanlaatuisia **oikeuksia**.
- **Ihmisoikeuksilla** tarkoitetaan kaikille ihmisille kuuluvia perustavanlaatuisia oikeuksia, jotka on turvattu kansainvälisoikeudellisesti velvoittavissa ja valtiosisäisesti voimaan saatetuissa valtiosopimuksissa. Lapsille turvataan ihmisoikeussopimuksissa lisäksi erityisiä oikeuksia, kuten lapsen edun ensisijaisuus.
- **Perus- ja ihmisoikeudet velvoittavat** oikeudellisesti valtiota, kuntia, hyvinvointialueita ja muita julkisen vallan toimijoita.
  - **Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen** (perustuslaki 22 §).

Perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, suojeleminen ja toteuttaminen

- **Perus- ja ihmisoikeudet velvoittavat** valtiota, kuntia, hyvinvointialueita ja muita julkisen vallan toimijoita:
  - **Kunnioittamaan** perus- ja ihmisoikeuksia: On pidättäydyttävä loukkaamasta perus- ja ihmisoikeuksia tai puuttumasta niiden nauttimiseen.
  - **Suojelemaan** perus- ja ihmisoikeuksia: On tarjottava suojaa perus- ja ihmisoikeuksina turvattujen oikeuksien loukkauksia vastaan.
  - **Toteuttamaan aktiivisin toimin** perus- ja ihmisoikeuksia: Julkisen vallan toimijoilta edellytetään aktiivisia toimenpiteitä oikeuksien toteuttamiseksi, esimerkiksi voimavarojen suuntaamista koulutukseen.

Perus- ja ihmisoikeudet muodostavat kokonaisuuden ja liittyvät toisiinsa

- **Perus- ja ihmisoikeudet muodostavat kokonaisuuden, ne liittyvät toisiinsa ja ovat toisistaan riippuvaisia.**
- **Lapsen oikeutta koulutukseen ei turvata vain koulutuksellisilla oikeuksilla.** Myös lapsen muiden perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen vaikuttaa olennaisesti siihen, miten lapsen oikeus koulutukseen toteutuu.
- Esimerkiksi syrjintä, sosiaali- ja terveystalvelujen saatavuuteen liittyvät ongelmat tai riittämätön sosiaaliturva voivat estää tai haitata lapsen koulutuksellisten oikeuksien toteutumista.
- Vastaavasti koulutuksellisten oikeuksien toteutuminen vaikuttaa lapsen muiden oikeuksiensa toteutumiseen. Koulutuksellisten oikeuksien heikko toteutuminen johtaa ongelmiin lapsen muidenkin oikeuksien toteutumisessa.

Koulutus perusoikeutena

Suomen perustuslaki - Sivistykselliset oikeudet (16 §):

- Jokaisella on oikeus **maksuttomaan perusopetukseen**.
Oppivelvollisuudesta säädetään lailla.
- Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti **myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä**.
- Tieteen, taiteen ja **ylimmän opetuksen** vapaus on turvattu.
  - Ks. myös perustuslain 6.3 §: **Lapsia** on kohdeltava **tasa-arvoisesti yksilöinä**, ja heidän tulee saada **vaikuttaa itseään koskeviin asioihin** kehitystään vastaavasti.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus – lapsen oikeus koulutukseen

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS)

- **Oikeus koulutukseen (28 art.)** sisältää muun muassa:
- perusopetuksen pakollisuuden ja maksuttomuuden
- toisen asteen koulutusmuotojen kehittämisen
- koulunkäynnin säännöllisyyden edistämisen ja koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämisen
- vaatimuksen siitä, että koulussa tapahtuva kurinpito on lapsen ihmisarvon mukaista ja sopusoinnussa LOS:n kanssa

YK:n lapsen oikeuksien sopimus – lapsen koulutuksen päämäärät

1/2

YK:n lapsen oikeuksien sopimus (LOS)

- **Lapsen koulutuksen päämäärät (29 art.):**
- **lapsen persoonallisuuden, lahjojen sekä henkisten ja ruumiillisten valmiuksien mahdollisimman täysi kehittäminen**
- ihmisoikeuksien kunnioittamisen kehittäminen
- kunnioituksen edistäminen lapsen vanhempia, omaa sivistyksellistä identiteettiä, kieltä ja arvoja, lapsen asuin- ja synnyinmaan kansallisia arvoja sekä hänen omastaan poikkeavia kulttuureita kohtaan

YK:n lapsen oikeuksien sopimus – lapsen koulutuksen päämäärät

2/2

Lapsen koulutuksen päämäärät (29 art.), jatkoa

- lapsen valmistaminen vastuulliseen elämään vapaassa yhteiskunnassa ymmärryksen, rauhan, suvaitsevaisuuden, tasa-arvon ja kaikkien kansakuntien, etnisten, kansallisten ja uskonnollisten ryhmien sekä alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden välisen ystävyyden hengessä
- kunnioituksen edistämiseen elinympäristöä kohtaan

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteet

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteet ovat tärkeitä myös lapsen koulutuksellisten oikeuksien toteuttamisessa.

- **Syrjimättömyys** (2 artikla)
- **Lapsen edun ensisijaisuus** (3.1 artikla)
- **Lapsen oikeus** elämään, henkiinjäämiseen ja **kehittymiseen** (6 artikla)
- **Lapsen oikeus tulla kuulluksi ja lapsen näkemysten kunnioittaminen** (12 artikla)

*Huomaa myös **muut keskeiset perus- ja ihmisoikeuksiin perustuvat lapsioikeudelliset periaatteet**: Lapsen oikeus erityiseen suojeluun, perheyhteyden periaate ja lasten oikeusturvan periaate.*

**2020-luvun haasteita
lapsen koulutuksellisten
oikeuksien toteutumiselle**

Lapsuus ja koulu eivät ole erillinen saareke yhteiskunnassa

- **Sitran kuvaamat megatrendit 2024 vaikuttavat myös lapsiin ja kouluun.**
  - **Luonnon kantokyky** murenee.
  - **Hyvinvoinnin haasteet** kasvavat.
  - **Demokratian** kamppailu kovenee.
  - Kilpailu **digivallasta** kiihtyy.
  - **Talouden perusta** rakoilee.

2020-luvun ilmiöitä ja niiden vaikutuksia lasten koulutuksellisten oikeuksien toteutumiseen 1/3

- **2020-luvun alun korokriisin** vaikutukset ulottuvat edelleen lapsiin ja nuoriin sekä heidän koulunkäyntiinsä: sosiaaliset taidot, yksinäisyys, mielenterveyden haasteet, kouluakymättömyys
- **Oppimisen ja hyvinvoinnin eriytymiskehitys:** oppimistulosten heikentyminen ja eriytyminen (pojat – tytöt, maahanmuuttotoustaist oppilaat – kantaväestöön kuuluvat oppilaat), nuorten mielenterveyden haasteiden kasvu, lapsiperheköyhyyden syveneminen
- **Perheen sosioekonomisen taustan vaikutusten kasvu** lapsen koulutukseen: oppimistulokset, koulutusvalinnat ja koulutuspolun pituus
- **Sosiaaliturvan ja hyvinvointipalveluiden leikkaukset** lisäävät erityisesti heikossa asemassa olevien lapsiperheiden ahdinkoa, mikä heijastuu lasten ja nuorten hyvinvointiin, mukaan lukien koulunkäynti

2020-luvun ilmiöitä ja niiden vaikutuksia lasten koulutuksellisten oikeuksien toteutumiseen 2/3

- **Koulujen eriytyminen ja alueellinen epätasa-arvo:** koulujen suurempi eriytyminen oppilaiden taustassa, oppimistuloksissa ja hyvinvoinnissa; koulujen lakkautukset voimistuvat entisestään lasten määrän vähentymisen myötä, koulutuksen saavutettavuuden haasteiden kasvu harvaan asutuilla alueilla
- **Maahanmuuton lisääntymisen** myötä koulut ovat erityisesti suurimmissa kaupungeissa merkittävästi monikulttuurisempia kuin 10 vuotta sitten: miten Suomi onnistuu kotouttamisessa, leikkaukset kotoutumisen tukeen eivät paranna tilannetta
- **Sote-uudistus ja hyvinvointialueiden perustaminen:** koulutuksen ja opiskeluhuollon järjestämisvastuun eriytyminen; hyvinvointialueiden ylitiukka rahoituskehys uhkaa sosiaali- ja terveyspalveluiden saatavuutta, mikä heijastuu myös kouluihin

2020-luvun ilmiöitä ja niiden vaikutuksia lasten koulutuksellisten oikeuksien toteutumiseen 3/3

- **Yksinäisyys, kiusaaminen ja syrjintä:** yksinäisyyden ja kiusaamisen kääntyminen kasvuun; syrjintä ja rasismi ovat merkittävä ongelma myös lasten ja nuorten kokemusmaailmassa
- **Digitalisaation nopea kehitys** haastaa lasten ja nuorten kasvuympäristöä: digitalisaation mahdollisuuksien hyödyntäminen ja uhkien torjunta, digilaitteiden käytön vaikutukset oppimiseen ja kouluun
- **Yksilöllistymiskehitys ja yksilön pärjäämistä korostava ilmapiiri:** suorituskeskeisyys aiheuttaa stressiä erityisesti tytöille; itseohjautuvuuden korostaminen ei sovi kaikille
- **Tukea tarvitsevien oppilaiden jättäminen vaille riittävää oppimisen ja hyvinvoinnin tukea:** opetusryhmät ovat yhä moninaisempia ja oppilaiden oppimisen ja hyvinvoinnin tuen tarpeet ovat kasvaneet; inklusiota on toteutettu

**Miten lasten koulutuksellisten
oikeuksien toteutumista
voitaisiin parantaa?**

Mitä pitäisi tehdä, jotta lasten koulutukselliset oikeudet toteutuisivat paremmin?

1/2

- **Perus- ja ihmisoikeuksien johdonmukainen toteuttaminen**, jossa koulutuksellisten oikeuksien lisäksi huomioidaan myös sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet ja yhdenvertaisuuden edistäminen.
- **Vahva koulutukseen investoiminen**. Lasten ja nuorten koulutus luo perustan kestäväälle kehitykselle, hyvinvoinnille ja vakaalle tulevaisuudelle niin yksilöiden kuin yhteiskunnan tasolla.
- **Tietoon perustuvan päätöksenteon varmistaminen mm. laadukkaalla lapsiin ja nuoriin kohdistuvien vaikutusten arvioinnilla** kaikissa heihin vaikuttavassa päätöksenteossa sekä tiedon huomiointi päätöksenteossa
- **Lasten ja nuorten kuuleminen ja heiltä kerätyn tiedon hyödyntäminen päätöksenteossa**. Lapsilla ja nuorilla on paljon tärkeää tietoa, jota emme saa käyttööseen muutoin kuin kysymällä heiltä.

Mitä pitäisi tehdä, jotta lasten koulutukselliset oikeudet toteutuisivat paremmin?

2/2

- **Oppimisen tuen riittävä resursointi** koulutuksessa sekä **hyvinvoinnin tuen riittävä resursointi** opiskeluhuollossa ja sosiaali- ja terveystalveluissa
- **Syrjinnän, kiusaamisen, muun väkivallan sekä yksinäisyyden ja ulkopuolisuuden ehkäiseminen sekä niihin puuttuminen**
- **Digitalisaation kehityksen myönteinen hallinta** koulussa ja muissa lasten ja nuorten kasvuympäristöissä
- Perusopetuslaissa (628/1998) opetuksen tavoitteeksi on hyvin asetettu 1) *tukea oppilaiden kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen* sekä 2) *antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja*.
Tämän ääreen pysähtyminen ja reflektointi yhteiskunnan kaikilla tasoilla.

Kiitos mielenkiinnosta!